

Elena PETREA
(Universitatea pentru Științele
Vieții „Ion Ionescu de la Brad”
din Iași)

**Edgar Quinet: „Va exista
o Românie...”
sau despre cuvântul care apără
o națiune**

Abstract: (Edgar Quinet: "There will be a Romania ..." or the word that defends a nation) The contribution of the Coryphaeus triad from the Collège de France: Quinet-Michelet-Mickiewicz to the creation of the revolutionary consciousness of the elite of young Romanians studying in France in the mid-nineteenth century was recognized both by researchers in the Romanian space (T.G. Djuvara, J. Breazu, N. Iorga, D. Berindei), as well as foreign (L. Richer, A. Jianu, C. Durandin). The decisive presence of Romanians in his life, intertwined with the concern for the right of peoples to assert their national identity and European unity, may explain the assumption by Edgar Quinet of the task of pleading the cause of this people, by publishing "Les Roumains" (in *Revue des Deux Mondes*, 1856, January 15th and March 1st). The exegetes, not very numerous, who studied this work, are unanimous in appreciating its opportune character in relation to the decisive historical moment for the Romanians. Our paper presents and analyzes the ideas formulated by Edgar Quinet about the Romanian language - a defining component of the Romanian identity. The author not only argues the language community of the Romanian people with French, Spanish and Italian peoples, but also discusses current issues related to the Romanian language, such as the elimination of Slavic elements and the use of loans from related languages. A vibrant advocacy for the establishment of Romanians as an independent nation based on the arguments offered by their past and those related to the progress of history, Edgar Quinet's work must be inscribed along with the contributions of the time to the modern evolution of the Romanian language.

Keywords: *Edgar Quinet, Romanian identity, modernization of the Romanian language.*

Rezumat: Contribuția triadei de corifei de la Collège de France: Quinet-Michelet-Mickiewicz la făurirea conștiinței revoluționare a elitei tinerilor români aflați la studii în Franța către mijlocul secolului al XIX-lea a fost recunoscută atât de cercetările din spațiul românesc (T.G. Djuvara, J. Breazu, N. Iorga, D. Berindei), cât și străin (L. Richer, A. Jianu, C. Durandin). Prezența determinantă a românilor în viața sa, împletită cu preocuparea pentru dreptul popoarelor la afirmarea identității naționale și la unitatea europeană pot explica asumarea de către Edgar Quinet a sarcinii de a pleda cauza acestui popor, prin publicarea, chiar înaintea Congresului de la Paris, a lucrării *Les Roumains* (în „*Revue des Deux Mondes*”, 1856, 15 ianuarie și 1 martie). Exegeții, nu foarte numeroși, care s-au aplecat asupra acestui studiu, sunt unanimi în a aprecia caracterul său oportun în raport cu momentul istoric hotărâtor pentru români. Lucrarea noastră prezintă și analizează ideile formulate de Edgar Quinet despre limba română - componentă definitorie a identității românești. Autorul nu se oprește numai la argumentarea comunității de limbă a românilor cu francezii, spaniolii și italienii, ci ia în discuție și aspecte din actualitatea epocii referitoare la limba română, cum ar fi eliminarea elementelor slave și recurgerea la împrumuturi din limbile înrudite. Pledoarie vie pentru constituirea românilor în națiune independentă pe baza argumentelor oferite de trecutul lor și a celor legate de mersul înainte al istoriei, lucrarea lui Edgar Quinet trebuie înscrisă între luările de poziție valoroase în direcția modernizării limbii române în secolul al XIX-lea.

Cuvinte-cheie: *Edgar Quinet, identitate românească, modernizarea limbii române.*

La sfârșitul volumului autobiografic *Histoire de mes idées* (1858) (*Istoria ideilor mele*), Edgar Quinet mărturisea:

„Atâta vreme cât mi-a rămas cuvântul, am apărat cauza popoarelor, a celor slabi, a națiunilor care cereau să renască. M-am stins cu ele, e adevărat. Dar sunt îngropat cu Italia, cu Venetia, cu Polonia, cu Ungaria, cu România. Este un mormânt care îmi convine. Nu l-aș da pe bucuriile celor vii. Când va fi vorba de patrie, câțiva oameni binevoitori își vor aminti de mine.” (E. Quinet 1972, 185) (traducerea noastră).

Românii pe care îi menționează marele om de cultură francez au devenit parte determinantă din viața sa în anii 1843-1846, atunci când, în calitate de auditori ai cursurilor de la Collège de France, au văzut în profesorii lor, Edgar Quinet și Jules Michelet, repere fundamentale în dezvoltarea lor spirituală, după cum reiese și dintr-o scrisoare semnată de C.A. Rosetti și datată 1 februarie 1856:

„Și cum să vă uităm când după mamele noastre, dumneavoastră și domnului Michelet vă datorăm viața?; când tot ce este bun în noi, îi datorăm *acestui cuvânt* care, <înmuiat în adâncul inimii voastre>, a căzut clocotind peste a noastră? când, ajunși în Franța, după ce am trăit cincisprezece sau douăzeci de ani într-un <deșert> necultivat, dar deloc arid, hrăniți numai de speranța de a ne boteza într-o zi în valurile de lumină ale patriei voastre, ale Franței, ați fost atunci primii, singurii care ne-ați recunoscut și ne-ați salvat sufletele din robia care urma să le îngroape?” (reprodusă în Breazu 1928, 177) (traducerea noastră) (sublinierea noastră).

În *Memoriile sale*, Hermiona Asachi-Quinet evocă expresiv atmosfera care domnea în această „republică a inteligențelor” – Collège de France – la cursurile triadei Quinet-Michelet-Mickiewicz:

„Cine dintre noi încă nu tresaltă la amintirea aceluia ceas când publicul fremătând își ținea ochii ațintiți asupra ușii joase care se deschidea deasupra tribunei? Apare maestrul. Chipul lui iubit radiază toată simpatia caldă care îl întâmpină. O aclamație imensă vine din partea acestei mulțimi idolatre, dornice de dreptate și adevăr. Aceste strigăte nobile răsună pe băncile amfiteatrului, pe coridoare, galerii, curți, stradă, pentru că încăperea este prea strâmtă pentru a cuprinde mulțimea. Urmează o tăcere adâncă. Maestrul va vorbi. Fiecare piept își ține respirația; liniște impresionantă a unei adunări numeroase, mai înainte agitate, zgomotosă ca marea, și acum agățată de buzele care se vor întredeschide și vor rosti *cuvintele vieții!*” (H. Quinet 1869, 159) (traducerea noastră) (sublinierea noastră).

Și autoarea continuă:

„Acest cuvânt dezvăluia fiecăruia centrul său moral, valoarea lui necunoscută sau slăbiciunea sa ascunsă. Și de aceea, ascultându-l, sufletele se încredințau maestrului și făceau jurământul de a fi toți pentru patrie, pentru datorie, pentru libertate. [...] *Cuvântul cel nou* vestea o nouă creație morală. Lumea veche părea că își dă, departe

de noi, ultima suflare, ultimul plânset, și că geniul strălucitor al viitorului, întinzându-și aripile, ducea generațiile spre cetatea dreptății.” (H. Quinet 1869, 160) (traducerea noastră) (sublinierea noastră).

Cursurile îndrumătorilor de la Collège de France și ideile exprimate cu ocazia diverselor întâlniri au marcat în mod decisiv gândirea studenților români. Exilul la care mulți dintre revoluționari vor fi condamnați va însemna în primul rând o continuare și o desăvârșire a pregătirii lor politice, ceea ce îi va conduce, în urma schimbărilor survenite, la orientarea statului român spre modernitate. Întorși în capitala Franței, revoluționarii români vor regăsi prietenii și cadrul favorabil, încurajator, pentru acțiune. Cu sprijinul combatanților francezi și în atmosfera dominată de tensiunea revoluționară, exilații români își vor putea face auzită vocea în presa franceză, devenită spațiu de propagandă și în favoarea cauzei românești (Bucur 1969a). Păstrarea dorinței de acțiune, elaborarea planurilor menite să continue ceea ce se realizase deja, până la un punct, toate aceste demersuri au fost posibile datorită comunității zilnice și comuniunii de idealuri cu personalități franceze promotoare ale necesității revoluției trecute și viitoare pentru constituirea Europei moderne. S-a remarcat deja atmosfera de familie, ai cărei membri au colaborat, s-au sfătuit și s-au ajutat, „pe baza unui sfânt sentiment de frațietate onestă, care învinge orice orgoliu” (Bucur 1969b, 9).

Edgar Quinet s-a bucurat de renume printre contemporani, a avut numeroși corespondenți, iar scrierile sale au fost traduse și cunoscute în Europa și până în America latină (Guermès, Krulic 2018, 12), însă lungul exil (nouăsprezece ani, din care ultimii doisprezece de exil voluntar) și multiplele fațete ale operei sale au îngreunat trecerea în posteritate. Dacă, în spațiul francez, sfârșitul secolului al XX-lea marchează o redescoperire a operei lui Quinet, mai ales de către istorici și, mai nou, de către filologi, în spațiul românesc sunt foarte puține studii recente.

Cercetând pentru a vedea cum s-a manifestat și ce rol a jucat în făurirea identității românești *Cuvântul* acestei figuri emblematice a culturii europene, pe nedrept uitate, ne-am oprit la lucrarea *Les Roumains*, o scriere fundamentală pentru perioada constituirii națiunii române. Contextul redactării acestui text fiind revelator pentru o serie dintre ideile exprimate, îl vom prezenta pe scurt, pentru a ne opri, mai amplu, cu analiza, asupra ideilor formulate de Edgar Quinet despre limba română - componentă definitorie a identității românești, așa cum s-a constituit ea în zbaterele istorice și culturale ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Edgar Quinet publică, mai întâi, articolele *Les titres de nationalités* și *La renaissance de la Roumanie* în numărul din 15 ianuarie 1856 al „Revue des Deux Mondes”, iar *Les Roumains – leur histoire et leurs princes* și *De la réorganisation des provinces danubiennes* apar în numărul din 1 martie 1856 al aceleiași reviste; apoi, va reuni articolele sub titlul *Les Roumains*, cu subtitlul *Réorganisation des Provinces danubiennes*, și le va include în volumul al șaselea din *Œuvres complètes* (Paris, 1857), alături de studiile despre Germania și despre Italia. Faptul că cele trei națiuni, care și-au realizat unitatea statală în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost așezate laolaltă, dobândește valoare simbolică. Quinet scrie într-un context politico-diplomatic

deosebit, când urma să fie decisă soarta prietenilor săi români: Congresul de pace de la Paris din 25 februarie-30 martie 1856, urmare a Războiului Crimeii. Lucrarea sa nu este singulară ca tematică – despre Principatele dunărene au scris și alți prieteni și susținători ai românilor: Jules Michelet (*Principautés danubiennes: Madame Rosetti, 1848* (1853)), Jean-Marie Chopin și Abdolonyme Ubicini (*L'Univers. Provinces danubiennes et roumaines*, 1856) și Elias Regnault (*Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, 1855). Studiul lui Quinet nu are amploarea ultimilor două lucrări citate, dar se impune prin prestigiul autorului și prin intensitatea pledoariei: „Niciun alt francez care se interesase de români înainte de Quinet nu a expus cu atâta ardoare acest argument [originea latină] al dreptului nostru la existență.” (Breazu 1928, 126). De textele menționate anterior îl diferențiază însuși titlul – reorganizarea: perspectiva autorului este nu una descriptivă, ci interogativă, despre fundamentele unei națiuni, incluzând teme comune ale identității naționale și ale suferinței istorice ca popor. Firul conductor al scrierii lui Quinet este argumentarea continuității latine prin limbă, acesta fiind motivul pentru care ne-am oprit cu analiza la textul *Les Roumains*.

Catherine Durandin consideră că avem de-a face cu un text „la comandă” (Durandin, 2017): Edgar Quinet scrie la insistențele soției sale, Hermiona Asachi-Quinet, ale socrului său, Gheorghe Asachi, pe care îl întâlnește în 1855, precum și ale foștilor săi studenți de la Collège de France, cu care continuă să aibă o corespondență susținută, în ciuda exilului. De altfel, scriitorii și intelectualii republicani aflați în exil formează, indiferent de naționalitate, într-un interval scurt, o comunitate culturală („cultura lacrimii”, după cum o numește Catherine Durandin) care fraternizează în suferință, resimțind fizic și psihic, pentru unii și material, apăsarea exilului. Scrierile lor stau mărturie a sentimentului neputinței, a deznădejzii și a stării de depresie.

Apariția articolelor consacrate cauzei românilor are însă pentru Edgar Quinet și o profundă încărcătură simbolică: la 14 martie 1856 moare fiul său adoptiv, George Moruzi, pe care l-a iubit ca pe propriul copil, iar studiul inclus în volum îi va fi dedicat acestuia. În memoriile sale, Hermiona Asachi-Quinet nota: „Această carte este o medalie depusă la fundamentul noului stat român. Edgar Quinet și-a reunit toată experiența, știința, patriotismul, pentru a trasa calea care deschidea viitorul unui popor tânăr.” (H. Quinet 1889, 108) (traducerea noastră) (« peuple enfant » în original = „popor copil”, printr-o trimitere la copilul pe care familia Quinet îl pierduse în 1856).

Edgar Quinet descoperă, de fapt, așa cum o făcuseră toți literații secolului al XIX-lea, identitatea românească, prea puțin cunoscută în Occident înainte. Autorul folosește ca resurse scrierile reprezentanților Școlii Ardelene, pe care le primise de la prietenii săi români, dar putem presupune că soția sa, Hermiona, și socrul său, Gheorghe Asachi, au avut și ei o importantă contribuție la documentarea pentru lucrarea consacrată românilor.

Aspectele pe care le reține scriitorul francez în prezentarea identității românești descind din gândirea herderiană; mai întâi, se subliniază comunitatea de origine și de limbă, datorită căroră românii se pot prezenta ca frați uitați de cei din Occident. În calitate de istoric al ideilor, Quinet denunță necunoașterea acestei națiuni de un Voltaire

sau, mai grav, ignorarea ei de către Napoleon I. Un monument, Columna lui Traian, stă mărturie a descendenței romane a acestui popor, iar înrudirea lingvistică cu franceza, spaniola, italiana este incontestabil dovedită prin studierea limbii române, probă suficientă, putând umple golurile istoriei. Quinet pledează pentru unitatea latină, subliniind că, „limba este, după Dumnezeu, cea mai puternică legătură între popoare” și că „toată lumea recunoaște astăzi moldo-vlaha ca pe o limbă neolatină”. În capitolul consacrat limbii române, autorul afirmă că „cel dintâi titlu al românilor, cel mai izbitor, este în mod incontestabil, limba lor”, căci, „în mijlocul barbarilor, este adevărata lor marcă de noblețe”. Quinet nu se ferește de cuvintele tari: alfabetul chirilic este comparat cu o rugină care a acoperit frumusețea naturală a limbii române (E. Quinet 1856, 69), dar s-au găsit cărturari care să lupte pentru regenerarea ei, un P. Maior, un Gh. Asachi sau un Heliade. Dacă în procesul de modernizare a limbii române, Edgar Quinet consimte la eliminarea elementelor slave și recurgerea la împrumuturi din limbile înrudite, el atrage atenția asupra pericolului exagerării în una din cele două direcții și reliefează originalitatea limbii române:

„În ceea ce mă privește, mărturisesc că mi-ar plăcea să văd că-și păstrează specificul: latină fără îndoială, dar în același timp orientală, naivă, agrestă, oricum rebelă la jug. Până și cuvintele ce le-ar păstra din slavă ar face-o să semene cu o captivă eliberată, ce-și amintește de captivitatea ei.” (E. Quinet 1983, vol. II, 336).

Ca istoric, Edgar Quinet regretă sărăcia documentelor referitoare la poporul român, sau, în cazul celor scrise de străini, adevărul lor discutabil și elogiază lucrarea lui Gh. Șincai, *Cronica Românilor* (1853), asupra căreia se oprește cu analiza. Dintre figurile istorice, autorul reține pe Ștefan cel Mare și pe Mihai Viteazul, doi domnitori care au știut să creeze un stat român, din păcate fragil, dar cu rol determinant în intrarea românilor în modernitate. Cauzele slăbiciunii românilor sunt găsite în viețuirea lor separată, împărțiți în mai multe provincii; politica, „arta militară modernă” și puterea unui om luminat trebuie să îndrepte această stare de lucruri și „respectând condițiile de rasă și natura locurilor” să fondeze Statul român care ar cuprinde cele șase provincii: Banatul, Transilvania, Bucovina, Basarabia, Moldova, Valahia: „...ar fi un mare stat de opt milioane de oameni, care nu ar avea nevoie de concursul sau măcar protecția nimănui”(E. Quinet 1856, 100) (traducerea noastră). Astfel, scriitorul francez se arată mult mai îndrăzneț în idealurile sale decât mare parte dintre intelectualii români ai acelei vremi. Pentru realizarea dezideratului unirii, românii sunt sfătuiți să ceară susținerea celorlalte popoare latine din Occident, dar și să se impună atenției acestora prin accentuarea intereselor comune. Viziunea lui Edgar Quinet asupra viitorului stat român nu exclude o interpretare obiectivă a prezentului: din cele șase provincii, două au fost desprinse de mult de statul-mamă, altele două i-au fost smulse, iar ultimele două pot constitui baza proiectului de reformă.

Textul lui Quinet se dorește a fi o pledoarie pentru unitatea românilor:

„În mod incontestabil, dacă Moldova și Țara Românească, deja unite printr-un vot unanim, ar putea, printr-un mijloc oarecare, să nu formeze decât un singur și același popor cu masivul Transilvaniei, cele mai multe piedici care sunt întâmpinate ar dispărea; natura, istoria, tradiția, limba, totul s-ar împăca pentru a da noii creații consistența care-i lipsește; dar această unire apărând astăzi imposibilă, rămâne a se vedea dacă politica, arta militară modernă n-ar oferi vreun mijloc de a corecta inconvenientele unei situații date.” (E. Quinet 1856, 99) (traducerea noastră).

E. Quinet prezintă ca pe o necesitate renașterea națiunii române: dacă regenerarea materială este mai ușor de realizat, cea morală presupune respectarea a două principii fundamentale: libertatea și egalitatea. Susținerea din partea străinilor trebuie însă conjugată cu eforturile proprii în sensul instaurării libertății presei și a cuvântului, a egalității tuturor în fața legii. Autorul nu ezită să recomande alegerea unui principe român susținut de popor și nesupus vreunei puteri externe.

Concluzia lucrării conține o pledoarie vie pentru constituirea românilor în națiune independentă pe baza argumentelor oferite de trecutul lor și a celor legate de mersul înainte al istoriei. E. Quinet se adresează direct cititorilor, conștient de funcția pe care textul său trebuie să o îndeplinească.

Românii, mai ales, au reacționat la apariția studiului lui Quinet. Ștefan Golescu își exprimă gratitudinea printr-o scrisoare, după apariția primei părți a studiului, și afirmă: „Da, România nu mai poate muri, pentru că a găsit în dumneavoastră un nobil și demn apărător”. (reprodusă în Breazu 1928, 175) (traducerea noastră) (sublinierea noastră). Românii din Paris își exprimă gratitudinea pentru paginile „elocvente” prin care acest „campion al libertății” și „nobil proscris al Franței” a contribuit decisiv la „apariția la orizont a unor zile mai bune pentru frumoasa noastră Românie”. (scrisoare reprodusă în Breazu 1928, 180-181). (traducerea noastră) (sublinierea noastră). În scrisorile adresate de moldovenii lui Quinet se afirmă „admirația și profunda recunoștință” pentru „căldura și erudiția” cu care Quinet a fost „elocventul interpret” al „dorințelor și speranțelor” românilor. (reproduse în Breazu 1928, 181-185). (traducerea noastră) (sublinierea noastră).

În *Adresse aux Roumains*, expedită de Quinet din Bruxelles, se subliniază schimbarea profundă de optică asupra românilor, consecință a hotărârilor Congresului de Pace de la Paris: „Nu mai sunteți o provincie necunoscută, ci faceți parte din cetate, era să spun din patria [creștină] occidentală.” (E. Quinet 1856, IX) (traducerea noastră). Este, astfel, reafirmată identitatea europeană, o Europă construită pe modelul cetăților grecești, o Europă modernă constituită din popoare având valori comune și unite printr-o spiritualitate comună. Iar Quinet nu exagerează afirmând că: „Întregul Occident a fost mișcat de soarta voastră.” (E. Quinet 1856, IX) (traducerea noastră). Prin urmare, „chestiunea românească” a devenit „o chestiune de interes și de onoare pentru Europa”. Și Quinet profetizează: „Va exista o Românie sau nu va mai exista nici onoare, nici libertate, nici garanții, nici credință de orice fel în Europa ...” (E. Quinet 1983, vol. II, 292).

Termenii în care autorul prezintă situația celor „opt milioane de oameni” care, „implorând, bat la ușa societăților noastre occidentale” sunt aceiași cu care descrie situația sa de exilat; exilul înseamnă moarte simbolică prin uitarea numelui. Românii sunt „aproape necunoscuți, rătăciți la capătul Europei”, „îngropați”, „sechestrați”, iar „lucrul de care se tem cel mai mult e că o adversitate atât de îndelungată, de perseverentă, să nu-i fi desfigurat atât încât societățile și popoarele cărora li se adresează să nu-i mai recunoască”. Depărtarea spațială a atras îndepărtarea morală: „noutatea și grandoarea cauzei lor e faptul că se prezintă ca niște frați de-ai noștri uitați”. În pledoaria sa pentru unitatea latină, Quinet evocă „originea noastră comună; este o legătură de rudenie între rasa lor și a noastră; am avut aceeași descendență, același leagăn, aceeași limbă, aceeași strămoși”. (E. Quinet 1983, vol. II, 293-294).

Caracterul oportun al scrierii a fost deja subliniat de Nicolae Iorga, printre alții: „Și nu se poate zice că paginile avântate ale acestui creator de curente au rămas fără efect asupra deciziunilor diplomatice care ne-au permis să ne întemeiem o singură patrie între Carpați și Dunăre”, afirma marele istoric cu ocazia semicentenarului morții lui E. Quinet, în 1925. Criticii literari, nu foarte numeroși, care s-au aplecat asupra acestei lucrări, sunt unanimi în a aprecia caracterul ei oportun în raport cu momentul istoric hotărâtor pentru români: „Metodic și plin de obiectivitate, cu însușiri de istoric desăvârșit, Edgar Quinet supune criticii apusene datele complexe ale existenței poporului românesc, într-un moment în care cunoașterea acestui popor, ajuns la o hotărâtoare răscruce istorică, nu mai era o chestiune de platonică afirmare, ci o problemă de a cărei soluționare, în sensul dorințelor reprezentanților celor două Principate, avea să atârne însăși viața Statului românesc.” (Marghescu 1943, 59).

Demersul lui Edgar Quinet și mai ales impactul scrierii sale asupra evenimentelor și deciziilor politice nu trebuie idealizat. Privind obiectiv momentul, observăm conjunctura favorabilă, întâlnirea fericită a intereselor românilor cu cele ale Franței și Angliei. Nu mai puțin important este meritul intelectualului Quinet care a înțeles să dea un exemplu și să coboare în viața Cetății pentru a media în favoarea Adevărului, Binelui, Dreptății.

Un ultim aspect trebuie luat, fie și pe scurt, deocamdată, în discuție. Punerea în paralel a originalului cu versiunea românească din 1983 permite câteva observații interesante. Autoarea traducerii precizează în *Nota asupra ediției* care sunt capitolele păstrate, fără a explica rațiunile eliminării celorlalte. De asemenea, se menționează că „semnul [...] marchează unele eliminări acolo unde textul lui Quinet prezintă lungimi (digresiuni)” (E. Quinet 1983, *Nota asupra ediției*). Iată câteva dintre „lungimile” considerate inutile și/sau plictisitoare de traducătoare, unele dintre suprimări nefiind semnalate: „Tout l’Occident s’est ému pour vous” (nesemnalată); „Nous [=românii] sommes des vôtres, [quoiqu’enveloppés des Barbares]” ; „C’est avec vous que nous voulons former une alliance, [non avec les Barbares qui nous entourent]”. Menționându-l pe Bouffon, care face din eroul moldovenilor, Ștefan cel Mare, un slav, E. Quinet adaugă: „Tous les actes glorieux d’une race d’hommes sont attribués à ses plus grands ennemis”. Paragrafele în care Quinet se referă la acțiunile nefaste produse

de impunerea caracterelor chirilice împotriva geniului însuși al limbii române au fost, de asemenea, suprimate; la fel și cele privitoare la tendința de a elimina elementele slave din limbă asociate cu imaginea vechiului opresor: „Ei [= români] își amintesc că, la fiecare intervenție, la fiecare pas al protectorului, limba slavă lasă o nouă pată, că generalii ruși declaraseară război dicționarilor, înlocuind în cărți și în ziare cuvintele cele mai consacrate din limba strămoșilor prin cuvinte rusești, cum se înlocuiește o garnizoană înfometată, devenită prizonieră, cu garnizoana inamică.” (E. Quinet 1856, 68) (traducerea noastră).

Analiza studiului lui Edgar Quinet ne îndreptățește să îl considerăm a fi un text constitutiv al discursului identitar românesc în secolul al XIX-lea. Cursul istoriei va consemna înfăptuirea visului românilor și al prietenilor lor străini în 1859. Aceleași meandre ale istoriei vor face ca abia în 1918 să se constituie România cea mare, națiune unită cu autoritate morală. Momentele cruciale ale devenirii noastre ca națiune și implicarea lui Edgar Quinet, alături de alte personalități franceze marcante ale vremii, stau mărturie a ceea ce Neagu Djuvara numea, pentru perioada de mai bine de un veac, de la începutul secolului al XIX-lea și până după primul război mondial „cea mai frumoasă reușită a influenței prin cultură înregistrată de istoria modernă” (N. Djuvara 2007, 336).

Referințe bibliografice

- Berindei, Dan. 1999. *Edgar Quinet* : „*Va exista o Românie*”, in „Magazin istoric”, nr. 1, p. 5.
- Breazu, Jean. 1928. *Edgar Quinet et les Roumains*. Paris: Librairie J.Gamber.
- Bucur, Marin. 1969a. *Contexte și afinități în perioada exilului*, în *Studii despre N. Bălcescu*, Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, [s.n.], 1969, p. 63-71.
- Bucur, Marin. 1969b. *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea*. Vol. I. București: Editura Academiei.
- Djuvara, Neagu. 2007. *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)*. București: Humanitas.
- Djuvara, T.G. 1906. *Edgar Quinet philo-roumain*. Paris: Belin Frères.
- Durandin, Catherine. 2017. *Edgar Quinet et les Roumains : regard sur l'Europe des périphéries*, conferință on-line : vimeo.com/211030789, ultima accesare la 29 august 2022.
- Guermès, Sophie, Krulic, Brigitte. 2018. *Edgar Quinet, une conscience européenne*. Bruxelles: Peter Lang.
- Iorga, Nicolae. 1936. *Edgar Quinet*, în *Portrete contemporane*. București: Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co.
- Jianu, Angela. 2011. *A Circle of Friends. Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*. Leiden, Boston: Brill.
- Lévy, Bernard-Henri. 1995. *Aventurile libertății. O istorie subiectivă a intelectualilor*. Traducere de Dan Ion Nasta. București: Albatros.
- Marghescu, Vasile. 1943. *Momente importante din formarea statului românesc: contribuția lui Edgar Quinet la Unirea Principatelor*. București: [s.n.].
- Quinet, Edgar. 1856. *Oeuvres complètes d'Edgar Quinet. 7. Les Roumains; Allemagne et Italie*. Paris: Librairies Hachette. «Source gallica.bnf.fr / BnF».
- Quinet, Edgar. 1972. *Histoire de mes idées: autobiographie*. Paris: Flammarion.
- Quinet, Edgar. 1983. *Opere alese*. Traducere, selecție, prefață și tabel cronologic de Angela Cismaș. 2 vol. București : Editura Minerva.

Quinet, Hermione. 1869. *Mémoires d'exil (Bruxelles-Oberland)*. Paris: Librairie internationale. «Source gallica.bnf.fr / BnF».

Quinet, Hermione. 1889. *Edgar Quinet depuis l'exil*. Paris: Calmann Lévy Editeur. «Source gallica.bnf.fr / BnF».